

РЕГІОНАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ В АТР В ПОСТ-БІПОЛЯРНІЙ ПОЛІТИЦІ США

Здійснено перший у вітчизняній історичній науці порівняльний аналіз основних засад політики США щодо регіональної інтеграції в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР) у 1989-2013 рр. за адміністрацій Дж. Г. У. Буша, У. Клінтона, Дж. У. Буша, Б. Обами.

Ключові слова: зовнішня політика США, АТР, регіональна інтеграція, Дж. Г. У. Буш, У. Клінтон, Дж. У. Буш, Б. Обама.

Осуществлено первый в отечественной исторической науке сравнительный анализ основных принципов политики США по отношению к региональной интеграции в Азиатско-Тихоокеанском регионе (АТР) в 1989-2013 гг. при администрациях Дж. Г. У. Буша, У. Клинтона, Дж. У. Буша и Б. Обамы.

Ключевые слова: внешняя политика США, АТР, региональная интеграция, Дж. Г. У. Буш, У. Клинтон, Дж. У. Буш, Б. Обама.

The paper provides the first in Ukrainian historiography comparative analyses of the U.S. regional integration policy in Asia Pacific in 1989-2012 during G. H. W. Bush, W. Clinton, G. W. Bush, and the first B. Obama administrations.

Regional integration as an important feature of the post-Cold War world order has been an integral part of all the U.S. governments' agenda since 1989 though its importance in the U.S. foreign policy was different. G. H. W. Bush Republican administration worked on the U.S. engagement both in North American and Asia Pacific regional economic integration. Its major task was to prevent shaping of any East Asian regional bloc without the U.S. participation. The U.S. was among co-founders of Asia Pacific Economic Cooperation forum (APEC) in 1989 to include both sides of the Pacific. Its major tasks included promotion of regional cooperation and preventing of growing protectionism in world trade system. The administration supported APEC as a vehicle for promotion of American trade and economic interests in the Asia Pacific, and shaping a regional post-Cold War architecture. The only-Asian project of East Asian Economic Group of Malaysian Prime-minister M. Mahathir was not implemented because of a strong U.S. opposition. At the same time East Asia was not G. H. W. Bush administration priority as it faced revolutionary changes in the whole world including the end of Cold War, collapse of socialist bloc and the Soviet Union, reunification of Germany, foundation of the European Union, acceleration of globalization etc, and had to deal with Persian Gulf crisis.

W. Clinton Democratic administration considered strong economy as a foundation of the U.S. national security, and focused on economic regional integration both in North America and Asia Pacific. It embraced multilateral regional approach in dealing with imbalances in trade with regional nations, while continued bilateral trade negotiations with Japan and China. Favorable conditions for exercising more American influence on Asia Pacific cooperation were provided by the U.S. hosting the APEC ministerial meeting in 1993. While shaping its agenda, W. Clinton initiated a foundation of a «Pacific community» within APEC, supported a Free Trade Area project for Asia Pacific. By the U.S. efforts the «APEC process» was essentially expanded. Clinton administration led it till 1997-1998, and promoted it as a vehicle of opening East Asian markets for American businesses. Clinton's aggressive trade liberalization approach instead of emphasizing development and cooperation, and its promotion of American concepts of democracy and human rights displeased most of regional nations. These factors as well as the U.S.-Japan competition and opposing views in APEC led to some separate only-Asian meetings to discuss specific issues, which the U.S. was not interested in. 1997-1998 Asian financial and economic crisis increased the most Asian nations' disillusionment in APEC and the U.S. policy, and encouraged them to establish only-Asian leaders summits in «ASEAN+3» framework. Since 1999 they have become regular. Asian crisis also coursed a rise of anti-American sentiments, which affected American regional leadership. Clinton's administration strongly opposed Japan's initiative to create the Asian Monetary Fund but initially was not reluctant to

«ASEAN+3» forums. As a result at the end of its service in the office decrease of American leadership and growth of China's influence in East Asia was evident.

These developments demanded a new U.S. East Asian policy during G. W. Bush Republican administration. But September 11, 2001 terrorist attacks determined global counterterrorist activity as a priority of the U.S. foreign policy and its focus on Middle East. That granted American non-interference into East Asian regional process within «ASEAN+3» framework, which moved beyond only-economic issues. The growth of Chinese regional influence coursed some initiatives of the second Bush administration in economic sphere but they were not properly implemented because of lack of its focus on East Asia. The administration also changed its attitude towards «ASEAN+3». Instead of criticism it adopted a new strategy, which led to East Asian Summit foundation and the U.S. admission to it in 2011 during B.Obama Democratic administration. Both governments also worked on revitalizing of APEC process. Obama administration was successful in hosting APEC summit in Hawaii in 2011, renewing and developing of the U.S.-ASEAN cooperation, and bilateral relations with regional nations. The President's Asia Pacific trip in November 2011 was considered as a «pivotal moment» in the U.S. policy towards East Asia. It emphasized the U.S. support of «Asia Pacific» instead of «East Asian» concept of regional integration and reaffirmed its strong intension to be a leading force of the process.

Keywords: U.S. foreign policy, Asia Pacific, regional integration, G. H. W. Bush, W. Clinton, G. W. Bush, B. Obama.

Регіональні інтеграційні процеси, що є невід'ємною складовою світового розвитку, значно прискорилися наприкінці ХХ ст. паралельно з інтенсифікацією процесів глобалізації, викликаною як революційними винаходами в сфері зв'язку й комунікацій, так і припиненням протистояння двох ідеологічних систем і військово-політичних блоків, результатом чого став більш вільний рух ідей, людей, товарів і капіталів. Найбільш вираженими процеси регіональної інтеграції на рубежі 1980-1990-х рр. були в Європі (підготовка до створення ЄС), в Північній Америці (підписання угоди про зону вільної торгівлі (ЗВТ) між Канадою і США, реалізація проекту НАФТА) і в Східній Азії (саме в цей час починає вживатися термін «Східна Азія» як спільний для Південно-Східної і Північно-Східної Азії). США тривалий час були домінуючою силою в Східній Азії, виконуючи функції гаранта регіональної безпеки і рушія регіональної економіки, проте з середини 1980-х років, особливо із завершенням біполярного протистояння, ситуація почала швидко змінюватися. США постали перед необхідністю адаптувати свою регіональну політику до нових умов, що характеризувалися посиленням американсько-японської економічної конкуренції, швидким економічним зростанням КНР, втратою актуальності стратегії стримування комунізму, появою

нових регіональних проблем в сфері безпеки тощо. Важливим завданням в нових умовах стало включення США до економічної інтеграції регіону.

Зовнішня політика США постбіполярного періоду, включаючи Східну Азію, привертає значну увагу вітчизняних дослідників. Це засвідчили й нещодавні наукові конференції «Американістика у вітчизняній політичній науці: концептуальні та прикладні аспекти» (Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, лютий 2012 р.), «Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи і виклики» (Дипломатична академія України, травень 2012 р.), «Актуальні проблеми новітньої історії зарубіжних країн» (Київський університет імені Тараса Шевченка, жовтень 2012 р.), ін.). В наукових публікаціях вітчизняних дослідників основна увага приділяється проблемам американського лідерства [1]; ролі США в АТР в контексті регіональної безпеки [2]; американсько-китайським й американсько-японським відносинам [3]. Аналізу Тихоокеанської стратегії Вашингтона присвячено праці С. Шергіна, Н. Баранової, Н. Франчук [4]. Різні аспекти політики США в АТР проаналізовані в наукових працях автора даного дослідження [5]. При цьому інтеграційна складова політики США в АТР залишається переважно поза увагою вітчизняних дослідників, хоча,

за аналізом впливового американського експерта Р. Хаасса, інтеграція є однією з доктринальних складових пост-біполярної зовнішньої політики США, нарівні зі сприянням демократії, гуманітаризмом і антитероризмом. Водночас Р. Хаасс зазначає, що її важливість в порядку денному різних адміністрацій відрізняється [6, с. 51-52].

Метою даної статті є порівняльний аналіз інтеграційної складової політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР) за урядування адміністрацій Дж. Г. У. Буша (1989-1993), У. Клінтона (1993-2001), Дж. У. Буша (2001-2009), Б. Обами (2009-2013).

Характерними рисами пост-біполярного світу стало значне посилення значення економічної складової в зовнішній політиці США, її більш виражений поділ на безпекову і економічну сфери, що призвело до суттєвих змін в торговельній стратегії Вашингтона. *Якщо в умовах холодної війни торговельно-економічна політика США була складовою частиною політики безпеки, підпорядкованої генеральній стратегії зміцнення союзників, що примушувало США більш-менш толерантно ставитися до дискримінаційних щодо американського експорту практик із боку Японії та інших союзників, з кінця 1980-х років економічні й торговельні конфлікти почали оцінюватися поза межами проблем безпеки. Відбулося зрушення в торговельній політиці США від «вільної» до «чесної» торгівлі, до обстоювання «економічного самоінтересу», основним елементом якого була суворая взаємність в торгівлі. Якщо в попередній період Вашингтон відстоював багатосторонній підхід до торговельних переговорів в рамках Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), зі зрушенням до «чесної торгівлі» почали практикуватися різноманітні підходи. Передусім це були двосторонні переговори з регіональними державами (передусім Японією і КНР), що було пов'язано з необхідністю збільшення американського експорту в регіон в умовах кризи американської економіки на початку 1990-х років і великого дефіциту США в торгівлі з країнами Східної Азії, що*

постійно зростає. Інший формат переговорів, на регіональному багатосторонньому рівні, забезпечував форум Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), створений в листопаді 1989 р.

Створення АТЕС стало реакцією держав Східної Азії й більш широкого західного Тихоокеанського регіону на інтеграційні процеси в Європі й Америці. На той час для Східної Азії, що стала найбільш динамічним в економічному відношенні регіоном світу, був характерним досить високий рівень регіональної економічної інтеграції, що забезпечувався японськими інвестиціями. У 1970-ті роки японські інвестиції пішли в «нові індустріальні країни» (НІК) – Південну Корею, Тайвань, Гонконг і Сінгапур; в кінці 1970-х – 1980-ті років – в країни «АСЕАН-4» (Таїланд, Малайзію, Індонезію, Філіппіни). В результаті було створено широку регіональну мережу японських дочірніх чи спільних підприємств за участю японського капіталу. На початку 1990-х років регіоналізація східноазійських економік описувалася в термінах триярусної структури: Японія – НІК – «АСЕАН-4», що формувала модель регіонального розвитку, відому під назвою «гурту гусей, що летять», підкреслюючи провідну роль Японії в економічному розвитку Східної Азії. В 1993 р. понад 40 % торгівлі в Східній Азії доводилося на регіональні країни, 61 % інвестицій мали внутрішнє походження [7, с. 126-125; 8, с. 299].

Рушійною силою регіоналізації Східної Азії були ринкові сили. Спроби Японії створити регіональний форум для поглиблення економічного і політичного співробітництва успіхом не увінчалися як через геополітичну складність регіону, так і через недовіру східноазійських держав до Японії як до агресора напередодні та під час Другої світової війни. Проте стурбованість експорт-орієнтованих східноазійських країн із приводу інституалізації регіоналізму в Європі й Америці, що могло призвести до формування ними закритих торговельних блоків, спричинила проекти створення регіонального економічного

форуму АТР. Початкова ініціатива прем'єр-міністра Австралії **Б. Хока**, що була реалізована зі створенням АТЕС, передбачала членство в форумі лише країн західного Тихоокеанського регіону, тобто країн ширшої Східної Азії, Австралії й Нової Зеландії. Проте реалізувати цей проект не вдалося. З появою австралійської ініціативи *адміністрація Дж. Г. У. Буша (1989-1993 рр.) підтримала її в розширеному форматі, що охоплював би обидві сторони Тихого океану. В результаті членами-засновниками АТЕС як неформального консультативного форуму для сприяння економічному співробітництву країн Тихоокеанського басейну з ринково орієнтованими економіками стали Австралія, Нова Зеландія, Японія, Південна Корея, Індонезія, Малайзія, Таїланд, Філіппіни, Сінгапур, Бруней, США, Канада. У 1991 р. до нього прийняли КНР, Тайвань, Гонконг, у 1993 р. – Мексику, Папуа Нову Гвінею; в 1994 р. – Чилі, в 1998 р. – В'єтнам, Перу, Росію.* Інший проект більш вузького економічного форуму (Східно-азійського економічного угруповання) без участі західних держав, висунутий в грудні 1990 р. прем'єр-міністром Малайзії М. Махатіром, був заблокований як через заперечення Вашингтону, так і через неготовність регіональних держав до регіональних економічних угод без участі США.

Отже США виявилися залученими до економічних інтеграційних угруповань як в Північній Америці (НАФТА), так і в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТЕС). Інтеграцію з Європою забезпечував Північно-атлантичний альянс (НАТО), що по завершенні холодної війни зберіг своє значення, хоча його цілі змінилися. Адміністрація Дж. Г. У. Буша намагалася очолити «процес АТЕС» з метою лібералізації регіональної торгівлі й просування американського експорту на ринки Східної Азії. Водночас АТЕС розглядався Вашингтоном як один з інструментів забезпечення провідної ролі США в конструюванні нового порядку, що виникає в Азії, та інтересів США в економічній конкуренції з Японією. Проте залучення США до регіональних

інтеграційних процесів у Східній Азії за адміністрації Дж. Буша мало обмежений характер. Слід брати до уваги революційні зміни в системі міжнародних відносин, що відбувалися в цей час, найбільш значними з яких були: завершення «холодної війни», падіння Берлінського муру й об'єднання Німеччини, розпад СРСР, створення Європейського Союзу. Після окупації Іраком Кувейту США виявилися залученими до війни в Перській затоці (1990-1991 рр.). Крім того, дослідники відзначають схильність президента Дж. Буша до тихої обережної дипломатії, презирство до ідеології, відсутність проектів реорганізації світу, реагування на ситуації мірою їх виникнення, прагнення не збурювати даремні надії, щоб «не наробити шкоди» [9, с. 129; 10, с. 170].

За першої адміністрації Клінтона (1993-1997 рр.) відбувся відчутний зсув у зовнішній політиці США до економіки як основи могутності США, від двостороннього до багатостороннього регіонального підходу в торгівельно-інвестиційній політиці в Східній Азії. Початковий проект АТЕС було значно розширено. У липні 1993 р. президент Клінтон ініціював створення «нової Тихоокеанської спільноти» в форматі АТЕС. У листопаді 1993 р. в Сіеттлі (США) відбувся перший саміт АТЕС на рівні глав держав, на якому він виступив з ініціативою створення до 2020 р. Азійсько-тихоокеанської зони вільної торгівлі (ЗВТ) як першого етапу економічної інтеграції регіону. Декларацію про лібералізацію торгівлі й інвестицій між провідними країнами регіону до 2010 р., між усіма країнами регіону, включаючи мени розвинуті – до 2020 р. схвалено на неформальному саміті лідерів АТЕС у Богорі (Індонезія) в наступному році [11, с. 2094]. З 1996 р. Вашингтон підтримував Ранню добровільну секторальну лібералізацію, в 1997 р. вона набула конкретних форм і відбувалася в 15 секторах на добровільній основі з метою подальшої ліквідації обмежень в сфері торгівлі й інвестицій зацікавлених сторін.

Розглядаючи АТЕС як рушійну силу відкриття азійських ринків для американ-

ського бізнесу, адміністрація Клінтона була зосереджена на взаємній лібералізації азійської торгівлі й інвестицій, проте не приділяла достатньої уваги проблемам розвитку регіональних економік, в той час як для більшості з них пріоритетними були проблеми розвитку, що досягався через **економічне і технічне співробітництво з розвинутими країнами, через розвиток регіональної кооперації**. Суперечності всередині АТЕС спонукали представників східно-азійських країн шукати інших каналів співробітництва для адекватного вирішення важливих регіональних проблем. Розчарування східноазійських країн «процесом АТЕС» посилювалося в умовах Азійської фінансово-економічної кризи 1997-1998 рр. Відсутність уваги АТЕС до проблем кризових економік, ефективної двосторонньої допомоги з боку США, невдоволення вимогами МВФ спонукали східноазійські уряди шукати більш дієвих форматів співробітництва поза межами АТЕС і ВТО. Найбільш суттєві наслідки для інтеграційних процесів у регіоні мало створення форуму «АСЕАН+3», що вперше в історії об'єднав Південно-Східну і Північно-Східну Азію в єдиній регіональній структурі без участі західних держав. Таким чином було частково реалізовано пропозицію М. Махатхіра, відкинуту на початку 1990-х років.

Позиція США щодо регіональних форумів в складі лише азійських держав в цей час змінилася – від різкого заперечення до мовчазного сприйняття. Адміністрація Клінтона не заперечувала проти створення виключно азійського форуму як платформи для співробітництва вражених кризою економік, хоча рішуче виступила проти ініціативи Японії створити Азійський валютний фонд (серпень 1997 р.) для зменшення залежності регіональних країн від допомоги МВФ в умовах кризи. Брак реакції Вашингтона на створення форуму «АСЕАН+3» викликав значну критику багатьох американських експертів, які бачили в регіональній інтеграції без участі США загрозу американському лідерству в ПСА і балансу сил у Східній Азії. Тож з часом критика Вашингтоном східноазійського регіоналізму посилювалася.

Отже, республіканська адміністрація Дж. У. Буша прийшла в Білий дім в умовах переходу регіонального співробітництва в Східній Азії на новий якісний рівень, коли перспективи формування виключно азійської форми регіональної інтеграції без участі США в форматі «АСЕАН+3» набули конкретного змісту (з 1999 р. форуми «АСЕАН+3» стали регулярними, в травні 2000 р. міністри фінансів 13-ти держав-учасниць схвалили Чіангмейську ініціативу в сфері фінансового співробітництва тощо). Такий розвиток подій вимагав започаткування Вашингтоном нової політики в Східній Азії. Її початок мав покласти візит президента Дж. У. Буша в Східну Азію на саміт лідерів АТЕС в Шанхаї в жовтні 2001 р. Проте терористичні атаки 11 вересня 2001 р. змінили пріоритети зовнішньої політики США, втягли їх у дві виснажливі війни (в Афганістані й Іраку), призвели до суттєвих змін в міжнародному становищі США й міжнародній ситуації загалом. Між іншим, сконцентрованість Вашингтону на глобальній війні з тероризмом, що вимагала значних ресурсів, забезпечила сприятливе невтручання США в процес регіональної інтеграції в форматі «АСЕАН+3», що зменшило обережність східноазійських держав з приводу більшої інституалізації регіонального співробітництва.

Проте потреба реагувати на посилення впливу КНР в ПСА у зв'язку з переговорами про створення ЗВТ між АСЕАН і КНР спричинила торговельні ініціативи Вашингтона про досягнення угод про вільну торгівлю (ФТА) між США і окремими країнами АСЕАН (2002 р.) та Розширене партнерство між США і АСЕАН (2005), що відновили регіональну перспективу економічної політики США. В серпні 2006 р. між ними підписано Торговельну й інвестиційну угоду (ТІФА) [12]. Незважаючи на значний резонанс, цілі усіх цих ініціатив були дуже обмеженими, їх імплементація відбувалася повільно. Більш успішними були переговори про створення ЗВТ між США і Республікою Корея, що розпочалися на початку 2006 р. і завершилися підписанням відповідної угоди в червні 2007 р. Перспективним напрямком

торгівельної політики адміністрації Дж. Буша виявилися також переговори про приєднання США до Угоди з тихоокеанського партнерства (ТТП) чотирьох країн-членів АТЕС – Чилі, Нової Зеландії, Сінгапуру і Брунею. Їх було успішно продовжено наступною адміністрацією Б. Обама.

Важливе значення в контексті торговельної політики мала більша увага адміністрації Дж. У. Буша до проблем розвитку регіональних держав, щоб підготувати їх до створення ЗВТ з США, що вигідно відрізняло її від політики попередньої адміністрації У. Клінтона. Така політика адміністрації Буша оцінювалася експертами в термінах «нового прагматизму», що, в разі систематичного проведення, більше відповідала торговельним інтересам США в Східній Азії ніж політика попередньої адміністрації, яка характеризувалася тиском на регіональні держави в торговельно-інвестиційній сфері і демонстрацією невдоволення східноазійським регіоналізмом.

За аналізом японської дослідниці Наоко Мунаката, підхід адміністрації Дж. У. Буша до регіоналізму в Східній Азії значно відрізнявся від її попередників передусім тим, що вона перестала критикувати процес регіональної інтеграції в форматі «АСЕАН+3», зробивши ставку на досягнення двосторонніх угод США і східноазійських держав про створення зон вільної торгівлі, щоб уникнути дискримінації США в регіональній торгівлі [13, с. 152-153]. Серед недоліків торговельної політики адміністрації Дж. У. Буша називали її недостатню увагу до поєднання різних ФТА в єдину азійсько-тихоокеанську зону вільної торгівлі на основі єдиних правил, без чого, як вважалося, вони матимуть мінімальний ефект.

На протиположній опозиції виключно азійському регіоналізму прийнято стратегію розширення його меж. Виявом реалізації такої стратегії стало створення Східноазійського саміту (САС) (грудень 2005 р.) із залученням Австралії, Нової Зеландії, Індії, що дозволило загальмувати процес виключно східноазійської інтеграції. Виявився конфлікт між двома форматами інтеграції – «АСЕАН+3» і «Східноазійський саміт», які

просували відповідно Китай і Японія, посилювалося суперництво між ними за регіональне лідерство і вплив на країни ПСА, що створило в регіоні ситуацію, більш сприятливу для інтересів США. Ініціативи США під час самітів АТЕС у 2005-2007 роках свідчили також про намір відновити центральну роль АТЕС в процесах економічної інтеграції АТР, втрачену після азійської кризи. За другої адміністрації Буша виявилися наміри активізувати дипломатичні відносини з АСЕАН (ініціативи щодо призначення посла США до АСЕАН, проведення першого саміту США – АСЕАН в Сінгапурі у 2007 р.), але вони не були реалізовані. Політика адміністрацій Дж. У. Буша в Східній Азії не була пріоритетною і систематичною. США позиціонували себе передусім світовою наддержавою, а вже потім Тихоокеанською державою. Відповідальність за світові справи й зосередженість на Близькому Сході відволікала їх увагу від Східної Азії, глобальна антитерористична боротьба обмежувала ресурси, доступні для регіону. Зосередженість на безпеці на протиположній економіці, на військових заходах на протиположній дипломатичним призвела до подальшого погіршення регіонального іміджу США. У результаті за адміністрацій Дж. У. Буша (2001-2009 рр.) зменшення відносного впливу США в Східній Азії посилювалося.

За адміністрації Б. Обама (2009-2013) здійснено рішучий поворот у політиці США з Близького Сходу в Східну Азію, з проблем традиційної – до нетрадиційної безпеки. З метою відновлення американського лідерства в регіоні здійснювалася багатотрекова стратегія – розвиток стратегічного діалогу з Китаєм; зміцнення альянсів і партнерств; відновлення щорічного діалогу США – АСЕАН (2009 р.), відкриття місії США до АСЕАН (2010 р.), призначення першого посла до АСЕАН (квітень 2011 р.); вступ США до Східноазійського саміту; заходи щодо посилення значення багатосторонніх регіональних форумів за участю США і їх союзників, включаючи Регіональний форум АСЕАН з проблем безпеки; відновлення провідного місця АТЕС в процесах

економічної інтеграції регіону; просування проекту Транс-тихоокеанського партнерства в рамках АТЕС як основи для поєднання різних угод про вільну торгівлю в одну азійсько-тихоокеанську ЗВТ на основі спільних правил; залучення в якості посередника у врегулювання ситуації в Південно-Китайському морі; розвиток економічної інтеграції на двосторонньому і багатосторонньому рівні; розширення рамок регіону за рахунок включення до нього Індії.

Важливе значення мало прийняття Вашингтоном норм регіональної поведінки на основі «шляху АСЕАН», що передбачає *взаємну повагу до незалежності, суверенітету, рівності, територіальної цілісності й національної ідентичності кожної нації; відмову від методів примусу в міжнародних відносинах; вирішення конфліктів мирним шляхом; невтручання у внутрішні справи один одного, досягнення консенсусу з усіх питань, організаційній мінімалізм. Прийняття США цих базових принципів АСЕАН, зафіксованих в Договорі про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії (ТАС) 1976 р., засвідчило підписання Держсекретарем Х. Клінтоном цього договору в липні 2009 р., що відкрило шлях до вступу США до Східноазійського саміту. Вперше представляючи США на цьому регіональному форумі в листопаді 2011 р., президент Обама запропонував включити до його порядку денного такі основні напрямки діяльності як допомога в разі природних лих, нерозповсюдження і ядерна безпека, морська безпека. Ці ініціативи засвідчили прагнення його адміністрації зробити САС основним форумом стратегічного діалогу в АТР, посилити його значення на противагу форуму «АСЕАН+3». На саміті АТЕС (Гонолулу, Гавайї) в листопаді 2011 р.,*

який США вперше після 1993 р. приймали на своїй території, було визначено стратегічну мету США – створення «безшовної регіональної економіки» в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, значення якого для відновлення американської економіки є критичним [14].

Важливими чинниками нової політики США в Східній Азії стала відмова Вашингтону від критики моделей розвитку регіональних держав, від повчального тону у відносинах з ними, від ідеології регіональної гегемонії США, визнання адміністрацією Обами взаємозалежності світу, спільності загроз і викликів, що робить проблематичним одноосібне лідерство США; прийняття ідей інтеграції як основи своєї зовнішньої політики й концепції «розумної влади» з вирішальною роллю дипломатії в її реалізації.

Отже, регіональна інтеграція в АТР була невід’ємною складовою зовнішньої політики США за усіх урядів пост-біполярної епохи. Проте в діяльності Демократичних адміністрацій (У. Клінтона і Б. Обами) вона була більш вираженою. Існують також відмінності в політиці адміністрацій У. Клінтона і Б. Обами, що відображають глобальні зміни на світовій арені з 1990-х до кінця 2010-х років – відносно зменшення глобального і регіонального впливу США паралельно зі зростанням інших центрів сили, посилення значення економічної влади й економічної безпеки, переміщення центру світового економічного зростання до Східної Азії, зростання взаємозалежності світу й багатополярності в міжнародних відносинах. На нашу думку, вже сьогодні можна стверджувати, що завдяки ефективній реалізації адміністрацією Обами інтеграційної складової зовнішньої політики лідерство США в АТР було значною мірою відновлено.

Джерела та література

1. Гончар Б., Гончар Ю. Концепція американського світового лідерства у зовнішній політиці Б. Обами // США і світ: XXI століття. Колективна монографія пам’яті Є. Камінського. – К., 2012; Погорська І., Лакішик Д. Зовнішня політика адміністрації Б. Обами в контексті американського глобального лідерства // Проблеми міжнародних відносин. – 2011. – № 2. – С. 179-192, ін.
2. Пронь С. Нова «модель безпеки» в азійсько-тихоокеанському регіоні та американсько-японські відносин // Дослідження світової політики. – 2003. – Вип. 22. – С. 190-196; Шевчук О. Система безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону: фактори формування і тенденції розвитку. – Миколаїв, 2010, ін.
3. Головченко В. Американсько-китайські взаємини й формування поліцентричної системи міжнародних відносин // США і світ: XXI століття. Колективна монографія пам’яті Є. Камінського. – К., 2012; Пронь С.

- Японія – США – Росія: співробітництво та суперництво в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. 1951-2007 роки. – Миколаїв, 2008; Таран М. Новий зміст «старих» проблем (Американсько-китайські відносини) // Політика і час. – 2003. – № 8. – С. 76-82; Шевчук О. Китай між США і Росією: геостратегічні відносини. – Миколаїв, 2008, ін.
4. Баранова Н. Східна Азія у доктринальних засадах тихоокеанської політики США (кінець 1990-х – 2000-і рр.) // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2002. – Вип. 36. – Ч. II. – С. 76-78; Франчу Н. Політика США в Східній Азії в умовах постбіполярності. Дисертація... канд. політ. наук. – К., 2002; Шергін С. О. Тихоокеанська стратегія Вашингтона: від Клінтона до Обами // Дослідження світової політики. – 2011. – Вип. 4 (57). – С. 28-36, ін.
  5. Городня Н. Азійсько-тихоокеанська політика адміністрації Б. Обами // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 6 (241). – С. 17-24; Ї ж. Еволюція американсько-китайських відносин в перше пост-біполярне десятиліття // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2011. – № 108. – С. 7-10; Ї ж. Еволюція політики США в Південно-Східній Азії в постбіполярний період // Проблеми міжнародних відносин. – 2011. – № 2. – С. 89-105; ін.
  6. Haass R. The Restoration Doctrine // American Interest. – 2012. – Jan-Feb. – Vol. VII, No 3. – P. 48-56.
  7. Acharia A. A Quest for Identity. International Relations in Southeast Asia. – Oxford University Press, 2000.
  8. Sopiee, Noordin. The Political and Economic Dynamics in Post-Cold War Asia Pacific // A Man & his Idea. Selected writings and speeches. – Kuala Lumpur, Malaysia : Institute of Strategic and International Studies (ISIS), 2006. – P. 281-310.
  9. Hurst, Steven. The Foreign Policy of the Bush Administration. In Search of a New World Order. – London&New York : Cassell, 1999.
  10. Mervin, David. George Bush and the Guardianship Presidency. – Palgrave MacMillan, 1996.
  11. APEC Economic Leaders' Declaration on Common Resolve, Bogor, Indonesia, November 15, 1994 // Public Papers of the Presidents of the United States. William J. Clinton, 1994 (in two books). Book 2. Aug1 to Dec 31, 1994. – Washington, 1995.
  12. The Enterprise for ASEAN Initiative (EAI) [Електронний ресурс] / Office of the United States Trade Representative. – Режим доступу: http://www.ustr.gov/Trade_Agreements/Regional/Enterprise_for_ASEAN_Initiative/Section_Index.html; Trade and Investment Framework Agreements [Електронний ресурс] / Ibidem. – Режим доступу: <http://www.ustr.gov/trade-agreements/trade-investment-framework-agreements>; Trade and Investment Framework Agreement between the United States of America and the Association of Southeast Asian Nations [Електронний ресурс] / Ibidem. – Режим доступу: http://www.ustr.gov/sites/default/files/uploads/agreements/tifa/asset_upload_file932_9760.pdf
  13. Munakata, Naoko. Transforming East Asia. The Evolution of Regional Economic Integration. – Tokio & Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2006.
  14. News Conference by President Obama [Електронний ресурс] / The White House. President Barack Obama. – Режим доступу: <http://www.whitehouse.gov/photos-and-video/video/2011/11/13/president-obama-holds-press-conference-apec-summit#transcript>

Рецензенти: Багмет М. О., д.і.н., проф.
Тригуб П. М., д.і.н., проф.